

NOTA

A PROPÒSIT DE L'ENCÍCLICA DE BENET XVI *CARITAS IN VERITATE*

Antoni BABRA

El propassat 7 de juliol de 2009, coincidint amb la reunió a l'Aquila (Itàlia) dels Ministres del G-8, es va presentar la tercera Encíclica del papa Benet XVI, «*Caritas in veritate* sobre el desenvolupament humà integral en la caritat i en la veritat» (29 de juny 2009).

Acollim des d'aquestes pàgines aquest valuós document de magisteri social pontifici amb filial devoció i agraïment, sobretot pensant en aquest moment en què la globalització de l'economia ha entrat en una greu crisi financera i de gran abast mundial en tots els sectors. Davant una crisi de tal magnitud, el Papa ha afrontat el desafiament de pronunciar-se doctrinalment, i amb un sòlid bagatge teològic emet el seu judici moral en aquelles matèries, algunes d'ordre contingent. El seu vocabulari és ric en contingut teològic, per una banda, i per l'altra, usa un vocabulari modern, amb termes de la rào econòmica tractats amb el rigor dels principis morals de l'ètica social catòlica moderna. Metodològicament es diferencia de les clàssiques encíclics socials pel fort arrelament teològic que enuncia només amb el seu títol «Caritat en la veritat». El punt de partença és, doncs, de naturalesa teològica derivat de la Revelació: la Caritat en la Veritat de Jesucrist mort i ressuscitat. Pel que fa al mètode teològic emprat té com objecte primari la Revelació (Caritat i Veritat), i com objecte secundari els diversos correlatius antropològics de la fe relacionats amb el desenvolupament humà integral de l'home, de tot home i dels pobles, tal com ensenya la doctrina social de l'Església. Pel que fa a les cites constatem que totes són del propi magisteri social de l'època mundialista, primordialment la *Populorum progressio*; també les més citades són *Sollicitudo rei socialis* i *Centesimus annus*.

La publicació de l'Encíclica de Benet XVI, *Caritas in veritate* s'ha produït en l'oportunitat de la reunió a l'Aquila (Itàlia) dels Ministres del G-8. L'Encíclica ara veu la llum pública després de dos anys de treball i que la crisi financera ha exigut una prudent i madurada espera. Així n'ofereix un canvi de paradigma que va de l'economia de creixement insostenible a l'economia de la sostenibilitat. El marc de referència és el desenvolupament humà integral en la caritat i en la veritat, car no hem d'oblidar *l'home com a persona i com a subjecte* (K. Rahner). L'Encíclica respon amb els principis i valors permanents de la doctrina social de l'Església, que ja es varen posar de

relleu en les Jornades sobre la situació econòmica global,¹ i que podem enumerar: la dignitat de la persona humana, la naturalesa social de l'home, el bé comú com a fonament de l'ordre econòmic, social i polític, la solidaritat i la subsidiarietat com a reguladores de la vida social, el destí universal dels béns. Tanmateix, amb aquesta nova Encíclica hem d'afegir-hi, com a valor moral al qual ens demana adherir-nos-hi, «la caritat en la veritat»: *viure la caritat en la veritat com a valor indispensable per un veritable desenvolupament humà integral* (n. 2).

Esquema de l'Encíclica:

Introducció (nn. 1-9)

En aquesta introducció prèvia, s'estableix el punt de partença categorial i imperatiu ètic per a la convivència humana *Caritas in veritate*. Planteja doncs aquell principi totalitzant sobre el qual gira la doctrina social de l'Església, en els seus principis, criteris i orientacions pràctiques de l'acció moral. Subratlla l'estreta relació *caritas en la veritat* com a força extraordinària per motivar i fer moure els compromisos més valents en favor de la justícia i de la pau, en uns moments de forta desconfiança capaç de disgregar encara més els actuals moments difícils de globalització. Ens proposa la reformulació de la *Populorum progressio* (1967) de Pau VI sobre el desenvolupament humà integral i l'actualització que en va fer Joan Pau II amb la *Sollicitudo rei socialis* (1987).

Segueixen sis capítols:

Primer capítol (nn. 10-20). *El missatge de la Populorum progressio*

Explicita els ensenyaments de la *Populorum progressio* en tant que doctrina social de l'Església referent a la qüestió social que ara esdevé d'abast mundial. Sobre l'ideal cristià d'unificació de la família humana en la solidaritat s'ha d'edificar el veritable desenvolupament integral que mena la humanitat a la pau. Dedicar un llarg espai a la relació entre ètica de la vida i ètica social, a partir de les noves problemàtiques tractades a *Humanae vitae* (1968) i *Evangelium vitae* (1995). Reafirma els ensenyaments anteriors sobre la visió de l'home i de la humanitat en el seu sentit integral, és a dir, promoure tots els homes i tot l'home. Aquesta és una exigència respectuosa amb la veritat de tot veritable desenvolupament.

Segon capítol (nn. 21- 33). *El desenvolupament humà en el nostre temps*

Tracta d'orientar l'autèntic desenvolupament integral des del punt de vista econòmic, social i polític. Constata les desviacions i els problemes dramàtics de la crisi actual, els efectes perniciosos sobre l'economia real d'una activitat financera mal utilitzada i en part especulativa, la gravetat dels fluxos migratoris i la degradació del medi

1. *Jornades sobre la situació econòmica global. A la recerca d'uns criteris ètics* (Facultat de Teologia de Catalunya 9 i 10 de febrer de 2009), les actes de les quals seran publicades a la col·lecció *Questions Teològiques* 6, Barcelona: Facultat de Teologia 2009 (en premsa).

ambient. Temes que reprèn en capítols posteriors. La solució que ofereix és una nova síntesi humanista, és a dir, revisar el nostre model de creixement, renovació cultural, redescobriments de valors ètics, donar-nos noves regles d'actuació i trobar noves formes de compromís. Hom remarca el paper central dels poders públics, una major participació dels ciutadans i de les organitzacions sindicals. En fa una diagnosi dels principals problemes mundials tant en el pla cultural, com pot ser l'eclecticisme cultural, el relativisme o el perill d'homologació de tots els comportaments i estils de vida; també en el pla del desenvolupament agrícola i d'aliments en l'era de la globalització. En denuncia les organitzacions no governamentals que contribueixen a difondre una mentalitat antinatalista, car aquesta manca de respecte a la vida obliga a ampliar el concepte de pobresa i de desenvolupament. Atès que el Papa fa una extensiva correlació de temes relacionats amb el desenvolupament humà integral, aquí recorda la important dimensió interdisciplinària que té la doctrina social de l'Església. Remarca la dimensió sapiencial i la capacitat orientadora per a l'acció que té la doctrina social de l'Església per tal d'ampliar la raó envers la civilització de l'amor, de la qual Déu ja n'ha posat les llavors a cada poble i a cada cultura. És la seva manera d'influir en els fets socials d'aquest món.

Terçer capítol (nn. 34-42). *Fraternitat, desenvolupament econòmic i societat civil*

Planteja clarament el triple deure del desenvolupament solidari de la humanitat, segons la visió cristiana: el deure de caritat universal (la fraternitat), el deure de justícia social (el desenvolupament econòmic) i el deure d'igualtat (la societat civil). Defineix la confiança recíproca com un encontre entre persones i clarifica el paper de la confiança ja que avui ha fallat greument. Adverteix que l'activitat econòmica s'ha de regir per la lògica mercantil i ha d'ordenar-se vers la consecució del bé comú. Denuncia l'economia i les finances mal utilitzades i egoistes, com també la immoralitat de la desconnexió amb l'economia real. Així mateix denuncia com il·lícit moralment la deslocalització del treball únicament per aprofitar particulars condicions favorables. Puntualitza que el ser empresari, abans de tenir un significat professional, té un significat humà. L'ajut internacional ha de contribuir a un procés d'integració planetari en termes de racionalitat, comunió i participació.

Quart capítol (nn. 43-52). *Desenvolupament dels pobles, drets i deures, ambient*

Enfoca el desenvolupament dels pobles com un deure de la solidaritat universal, alhora que els drets ja es pressuposen. La penetrant reflexió de temes que tracta el Papa arriba a relacionar els drets i els deures a partir de la força mobilitzada que de per sí té el compliment del deure primer: el dret irrenunciable a la vida i a la família. Critica que es consideri l'augment de població com a primera causa de subdesenvolupament sobretot en els problemes relacionats amb el creixement demogràfic. Tot seguit passa a relacionar empresa i ètica dins un model d'empresa enquadrat en un marc jurídic i fiscal adequat. Adverteix de les posicions no conformes amb la visió cristiana de la naturalesa, en la relació de l'home amb el medi ambient natural. Reclama la reducció de la despesa energètica dels països desenvolupats. La necessitat de nova mentalitat i nous estils de vida pel que fa al creixement econòmic, el consum, els recursos de l'aigua, etc. Tanmateix, adverteix de la greu antinòmia de la mentalitat d'avui i de la praxi actual, que consisteix en reclamar el respecte al medi natural i, alhora, el poc respecte

als deures envers la pròpia persona considerada en sí mateixa i en relació amb els altres.

Cinquè capítol (nn. 53-67). *La col·laboració de la família humana*

En aquesta part estableix el que és la col·laboració de la família humana. Recorda l'ensenyament tradicional de l'essencial relació entre persona i comunitat, com d'un tot envers un altre tot. Afirmar amb contundència que la doctrina social de l'Església ha nascut per reivindicar la carta de ciutadania de la religió cristiana. En aquest punt subratlla el paper de les religions en favor de la unió i de compenetració de la família humana. Tanmateix adverteix dels perills del laïcisme, del fonamentalisme, del sincretisme o de l'indiferentisme religiós. Subratlla la importància del principi de subsidiarietat entès com ajut a la persona a través dels cossos intermedis, així com la perenne validesa de la seva unió íntima amb el principi de solidaritat, aspecte que l'aplica en el camp dels ajuts internacionals al desenvolupament. En aquest sentit, reclama millorar els serveis socials i assistencials, estalviar recursos, eliminar el malbaratament i les rendes abusives. Assolir la solidaritat en el nivell internacional demana un increment en l'accés a l'educació, entesa com a formació completa de la persona i no sols com a mera instrucció. Rebutja el fenomen explotador del turisme sexual tant degradant i immoral. El fenomen de les migracions marquen època i reclama atenció en les polítiques de cooperació internacional, ja que comporta dramàtics desafiaments a les comunitats nacionals i a la comunitat internacional. Crida positivament l'atenció que en aquesta encíclica Benet XVI defensi els sindicats dels treballadors i els demana que no s'oblidin del context global que vivim, perquè hi ha molts treballadors en països en vies de desenvolupament que veuen violats els seus drets. Dicta també algunes normes per a la renovació, la bona reputació i la moralitat de les pràctiques financeres —tema que a nivell d'encíclica no s'havia concretat amb tant detall—, consistent en algunes normes ètiques: 1) que tot sistema financer ha de tenir com a meta el sosteniment d'un veritable desenvolupament; 2) cal el fonament ètic dels agents financers; 3) no abusar dels instruments sofisticats amb l'atractiu d'elevats rèdits que podrien traïr la voluntat dels estalviadors que s'han de defensar de l'amenaça de la usura; 4) la recta intenció, la transparència i la recerca dels bons resultats són compatibles amb aquestes bones pràctiques que mai no han d'anar separades. Tanmateix, però, adverteix de la urgent reforma tant de la ONU com de l'arquitectura econòmica i financera internacional; això sí, també és urgent la presència d'una autoritat política mundial per tal de governar l'economia mundial.

Sisè capítol (nn. 68-77). *El desenvolupament dels pobles i la tècnica*

Tracta del desenvolupament dels pobles en relació a la tècnica. Benet XVI entra en el pla estructural, sense fer judicis de valor de polítiques governamentals concretes en l'actualitat, ni de les seves ideologies polítiques imperants. La veritat de la vida o la caritat en la veritat, ha d'afrontar els nous temes socials que esdevenen qüestió antropològica. Joan Pau II ja va indicar que la nova qüestió social del nou mil·lenni es perfilava en les qüestions relatives a la vida humana amenaçada. Era l'Encíclica *Evangelium vitae* (1995). Benet XVI torna a enfilat aquest desafiament i l'orienta vers alguns problemes actuals del desenvolupament: el progrés tecnològic i les seves enlluernadores aplicacions en el camp de la bioètica, dels mitjans de comunicació i en el risc de la

nova ideologia tecnicista que absolutitza les seves dades i que tot ho explica com a producte de la pura matèria, sense consideracions a la dimensió espiritual de la persona. Insisteix en el fort vincle entre ètica de la vida i ètica social, tal com fa actualment la moderna doctrina social de l'Església. Assevera que, «La qüestió social s'ha convertit radicalment en una qüestió antropològica, en el sentit que implica no sols la manera mateixa de concebre, sinó també de manipular la vida, cada dia més exposada per la biotecnologia a la intervenció de l'home. La fecundació *in vitro*, la investigació amb embrions, la possibilitat del clonatge i de la hibridació humana neixen i es promouen en la cultura actual del desencant total, que creu haver desvetllat qualsevol misteri, perquè s'ha arribat ja a l'arrel de la vida. És aquí on l'absolutisme de la tècnica troba la seva màxima expressió. En aquest tipus de cultura, la consciència està cridada únicament a prendre nota d'una mera possibilitat tècnica. D'altra banda, es va obrint pas una *mens eutanàsica*, manifestació no menys abusiva del domini sobre la vida, que en certes condicions ja no es considera digna de ser viscuda. Darrere aquests escenaris hi ha plantejaments culturals que neguen la dignitat humana. Al seu torn, aquestes pràctiques fomenten una concepció materialista i mecanicista de la vida humana» (n. 77).

La conclusió (nn. 78-79)

Assenyala el gran obstacle per assolir el veritable desenvolupament integral humà en la caritat i en la veritat: l'home sense Déu. Un humanisme que exclou Déu és un humanisme inhumà. En definitiva és la tesi de J. Maritain expressada en la *Populorum progressio* quan manifestava que «és un humanisme ple el que cal promoure». En Déu la humanitat troba les energies al servei d'un humanisme íntegre i veritable. Finalment, en l'últim paràgraf, indica que l'autèntic desenvolupament no és el resultat del nostre esforç humà sinó un do que ens empeny a actuar amb sensatesa, amb amor, amb atenció a la vida espiritual de la persona, a tenir en compte l'experiència de fe, de confiança en la Providència, d'amor, perdó, renúncia d'un mateix, d'acollida al proïsme... i els fruits de tot aquest do rebut de Déu, seran la justícia i la pau.

Antoni BABRA

Plaça de l'Església, 1 i 2

E – 08348 CABRILS (Barcelona)

E-mail: ababra@teologia-catalunya.cat